КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН БИЛИМ БЕРҮҮ ЖАНА ИЛИМ МИНИСТРЛИГИ
КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ПРЕЗИДЕНТИНИН АЛДЫНДАГЫ МАМЛЕКЕТТИК БАШКАРУУ АКАДЕМИЯСЫ
Б.ЕЛЬЦИН АТЫНДАГЫ КЫРГЫЗ-РОССИЯ СЛАВЯН УНИВЕРСИТЕТИ
ДИССЕРТАЦИЯЛЫК КЕҢЕШ Д. 23.17.559

Кол жазма укугунда
УДК:327.32(575.2)(043.3)

Бекетаева Сауле Станиславовна

«КАЗАХСТАН МЕНЕН КЫРГЫЗСТАНДЫН ПАТРИОТИЗМ ИДЕОЛОГИЯСЫНЫН КАЛЫПТАНУУ САЯСАТЫ (МЕКТЕПТИК БИЛИМ БЕРҮҮНҮН МИСАЛЫНДА)»

23.00.02 – саясий институттар, процесстер жана технологиялар

Саясат таануу илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациясынын
АВТОРЕФЕРАТЫ

Бишкек - 2018

Диссертациялык иш Абай атындагы Казак улуттук педагогикалык университетинде аткарылган

Илимий жетекчиси:	саясат таануу илимдеринин доктору, профессор; **Симтиков Жомарт Кудайбергенович**
Расмий оппоненттер:	саясат таануу илимдеринин доктору, профессор; **Дононбаев Алим Дононбаевич**
	саясат таануу илимдеринин кандидаты, доцент; **Нурдинова Жанетта Талиповна**
Жетектөөчү мекеме:	Кыргыз Республикасынын Улуттук илимдер академиясынын философия жана саясий-укуктук изилдөөлөр институтунун саясат таануу жана мамлекеттик башкаруунун маселелери бөлүмү

Диссертациялык иш 2018-жылдын «30» ноябрда саат 14-00 де Кыргыз Республикасынын Президентинин алдындагы мамлекеттик башкаруу академиясынын жана Б.Ельцин атындагы Кыргыз-россия славян университетинин алдындагы саясат таануу жана социология илимдери боюнча докторлук (кандидаттык) диссертацияларды коргоо үчүн түзүлгөн Д.23.17.559 Диссертациялык кеңештин жыйынында корголот. Дареги: 720040, Бишкек ш., Панфилов көч., 237, 1-корпус, 3-кабат, 304/1 –ауд.

Диссертация менен КРнын Президентинин алдындагы Мамлекеттик башкаруу академиясынын илимий китепканасында таанышууга болот, 720040, Бишкек шаары, Панфилов көч., 237, 1-корпус, 3-кабат, 304/1 –ауд.

Автореферат 2018 - жылдын «30» октябрда таркатылды.

Диссертациялык кеңештин
окумуштуу катчысы, саясат таануу
илимдеринин кандидаты, доцент **Абдыраманова Ч.Ш.**

ИШТИН ЖАЛПЫ МҮНӨЗДӨМӨСҮ

Изилдөөнүн актуалдуулугу. Заманбап Казахстан менен Кыргызстандагы патриоттук тарбия бирден-бир курч жана саясий жактан маанилүү маселелерден болуп эсептелет. Албетте, бул өлкөнүн туруктуу саясий жана социалдык-экономикалык өнүгүүсү өз өлкөсү үчүн сыймыктануунун негизиндеги жарандардын шайкештик жалпылык сезимисиз, татыктуу келечекке болгон үмүттүн негизинде анын өткөн тарыхы жана азыркысы болбосо эч мүмкүн эместиги менен шартталган.

Аталган мамлекеттердин Конституцияларында бекитилген моноидеологиядан баш тартуу идеологиялар менен саясий плюрализмдин көп түрдүүлүгүн эске алуу менен жарандуулуктун жаңы форматынын калыптануусунун зарылчылыгы туурасындагы маселени коюуну актуалдаштырды.

Укуктук мамлекетти куруудагы жакындык жана өнүктүрүү шарттарында болуу менен казахстандык жана кыргызстандык коомчулуктун алдында саясий маданияттын жаңы моделин калыптандыруу милдети турат, ал болсо көз карандысыздык менен эгемендүүлүктүн шарттарында жаңыланган маниге ээ болгон патриоттуулуктун мыкты үлгүлөрүнө суусап турат.

Моюнга алуучу нерсе, тарыхый эс-тутум менен патриоттуулук маселелери көпчүлүк учурларда көз боемоочулукка дуушар болот. Патриоттук тарбия саясаты актуалдашып, азыркы учурда өтө зарыл болуп турат, андыктан социумда аныкталбаган карама-каршылыктар келип чыгууда. Алсак, жакында эле космополитизм пропагандаланып, анын ордунда улуттук кызыкчылыктарды сактоо кызмат кылып, жаңы эгемендүү мамлекеттердеги жалпы улуттук шайкештик менен патриоттуулук туурасындагы талаш-тартыштын спецификалуулугун ойготту, бул жерде Казахстан менен Кыргызстан да куру калган жок.

Бирок, социум менен мамлекет чындыгында эле патриоттуулуктун базасында калыптануусу үчүн, демократиялык баалуулуктарды Конституцияларда нормативдик жактан бекитүү зарыл эле. Чынында эле, идеологиялар менен дүйнө көз караштардын плюрализми инсандын укуктарынын артыкчылыгы катары – жарандык коом (андан ары ЖК) сыяктуу эле алардын калыптануусунун базиси болуп эсептелди.

Патриоттуулук идеологиянын курамдык элементи катары саясат менен баалуулуктар системасынын алкагында жетиштүү деңгээлде модификацияланган жок жана убактылуу анын токтоп туруусун шарттады. Илимий дискурстун форматы бир катар илимдердин кызыкчылыгынын синхрондуулугун камсыз кылды, саясий өнүгүүнүн кайсыл моделин функциялануунун негизи катары кылып, патриоттук же космополиттик векторлорго байланыштуу кээ бир доминанттарды алып чыгууга болот.

Казахстан менен Кыргызстанда обөективдик-субөективдик себептерге карабастан социалдык, укуктук, маданий аномиянын ачык тенденциясы

байкалып, патриоттуулуктун, идеологиялардын, партиялык генездин саясий көп түрдүүлүгүнүн калыптануусу туурасындагы күн тартибин коюну шарттайт.

Казахстан менен Кыргызстандагы патриоттук тарбиянын мамлекеттик саясатын активдештирүү маселеси кыйла актуалдуу экендигин моюнга алуу керек, анткени саясий субөекттердин өзүнө патриоттук тарбия маселелериндеги биринчилик таандык. Бул, баарынан мурда, партияларга, коомдук бирикмелерге, кыймылдарга, орто жана жогорку мектептерге, НПО, масмедиага таандык болуп, патриоттуулуктун маанисин байкаларлык активдештирип, улуттук, этникалык же кандайдыр-бир башка үстөмдүктүн идеялары менен чектелбейт.

Патриоттуулук улуттук идея менен түздөн-түз байланышып, катардагы жарандардын кеңири массасынын кандайдыр-бир константка жакындык муктаждыгы менен аныкталат.

Ошону менен бирге, мамлекеттик институттар менен коомдук бирикмелер, партиялар моноидеология форматынын басымынан эркин болгон идеологиялык плюрализмге колдоо көрсөтөт, ал болсо СССРдин турмуш-тиричилигинде орунга ээ болгон. Албетте, патриоттук шайкештикти идеялар менен баалуулуктардын жыйындысы алмаштыра албайт, Казахстан менен Кыргызстандын коомдун саясий системасынын зарыл компонентине чыккан эмес. Жогоруда айтылгандар РК жана КР жарандарын патриоттук тарбиялоонунун жаңыланган олуттуу толуктоосун актуалдаштырып жарандардын биригүүсү үчүн максаттарын аныктайт.

Патриоттуулук – өзгөчө баалуулукка ээ болгон саясий идея экендиги да эч талашсыз. Казахстандык жана кыргызстандык саясий процесстин субөекттеринин алдына патриоттук тарбияны активдештирүү процессин коюу менен саясат таануу илими саясий процесстин субөекттери үчүн «патриоттуулук» категориясын маани-маңыздык толуктоо алардын тарбиялык ишмердүүлүгүндө адекваттуу концепцияны илимий негиздүү издөө баскычында турат.

Биздин көз карашыбызда, андан кийин, теориялаштыруу менен байланыштуу прикладдык жагын тышкары, бул жактардын катышуусу кайсы бийлик менен коомдун ортосундагы стратегиясын куруу маселеси кандай формат патриоттук билим берүү обөекттерин иштей берет, ошондой эле мамлекеттик саясатты жана Казакстанда зарылдыгын талап кылат, жана Кыргызстан, ооба, ошондой эле, балким, КМШ нын форматында башка мамлекеттердин. Бул патриоттук сөзсүз түрдө мамлекеттик программалардын белгиленген түшүнүү чагылдырылган кээ бир чектөөлөрдү жазылган бул көрүнүп эле турат.

Диссертациялык иштин максаты болуп Казахстан менен Кыргызстандын патриоттуулугунун калыптануусунун багыттарына, карама-каршылыктарына, тенденцияларына, натыйжаларына болгон салыштырмалуу анализ эсептелет.

Аталган максатка ылайык диссертациялык изилдөөнүн төмөнкүдөй конкреттүү **илимий милдеттери** аныкталды:

1. Советтик моделдин конфликттеринин жана патриоттук тарбиянын стратегиясына жана тактикасына болгон либералдык концептуалдык ыкмалардын себептерин жана кесепеттерин ачып берүү;

2. Патриоттуулуктун либералдык жана консервативдик концепцияларынын өзгөчөлүктөрүн жана постсоветтик Казахстан менен Кыргызстандын патриоттук тарбиясынын өзгөчөлүктөрүн талдоого алуу;

3. Патриоттуулуктун саясат таануучулук талдоосунун спецификасына жана Казахстан менен Кыргызстандагы саясий социалдашуунун тыңчыларынын институционалдык-статустук абалынын өзгөчөлүктөрүнө талдоо берүү;

4. Жарандардын патриоттук тарбиясындагы партиялар менен коомдук уюмдардын катышуусундагы потенциалга жана фактылык натыйжага баа берүү;

5. Казахзстан менен Кыргызстандын мисалында патриоттук тарбия саясатынын өзгчөлүктөрүнө мүнөздөмө берүү жана салыштыруу, анын оптималдашуусунун багыттарын негиздөө;

6. Тажрыйбалык-эксперименталдык иштин жана патриоттуулукту калыптандыруудагы өздүк башкарууну уюштуруунун шарттарынын мисалында «Жалпы билим берүүчүлүк мектептеги өздүк башкаруунун структуралык-функционалдык моделин» жана «окуулардын патриоттуулугун калыпандыруу моделин» иштеп чыгуу.

Изилдөөнүн объектиси – Казахстан менен Кыргызстандын – постсоветтик мамлекеттердин патриоттук тарбиясы.

Изилдөөнүн предмети – заманбап казахстандык жана кыргызстандык патриоттук тарбия берүүнүн коомдук-саясий функционалдуулугу.

Диссертациянын теоретикалык-методологиялык базасы. Изилдөөнүн объектиси менен максатына ылайык ата-мекендик, россиялык жана кыргызстандык изилдөөчүлөрдүн эмгектери колдонулду. Патриоттуулуктун идеялары жана анын аксиологиялык функционалдуулугу постсоветтик Казахстан менен Кыргызстандын саясий жашоосунда саясат таануу, тарых, социалдык философия, социология аркылуу каралды. Илимий ыкмалар менен прогностиканын жыйындысы патриоттук тарбияны Казахстан менен Кыргызстандын азыркы шарттарында функцияланууучу бүтүн система, социадашуунун элементи катары талдоого алууга шарт түздү. Патриоттук тарбиянын субъекттеринин өзгөчөлүктөрүнө жана Казахстан менен Кыргызстандын алдына коюлган стратегиялык максаттардын алкагындагы мамлекеттин интеграивдик ролуна да көңүл бурулду.

Нормативдик талдоо методу Казакстан менен Кыргызстанда колдонгон болуусу жана патриоттук билим жөнгө НПА бир катар изилдөөлөр үчүн алып келди. Казакстан менен Кыргызстандагы мамлекет менен жарандык институттардын бирдиктүү иш-аракеттеринин нормалары менен принциптерине болгон бир катар аналитикалар турат.

Изилдөөнүн булактык базасы. Негиз катары алынган булактардан болуп саясий социалдашуу менен патриоттук тарбиянын функцияланууу

принциптерин аныктоочу НПА эсептелет, бул, баарынан мурда, РК, КР Конституциялары, «Билим берүү туурасындагы» Мыйзамдар, стратегиялык, мамлекеттик программалар [2,4].

Бул мамлекеттик органдардын отчетторунун, аналитикалык, прогноздук докладдардын материалдары. Изилдөөнүн форматы ар кыл статмаалыматтарды кеңири жана негиздүү колдонууга, партиялар менен коомдук бирикмелердин жалпыланган маалыматтарын пайдалануага шарт түзүп, патриоттуулуктун партиялык-идеологиялык ыкмаларын, аталган чөйрөдөгү иштердин формалары менен методдорун ачып берди. ММКнын материалдары, масмедиа да мектептердин, ЖОЖ менен ЖКинституттарынын бирдиктүү иш-аракеттер процессинин өбөлгөсү болуп калды.

Интернет ресурстар, маморгандардын, партиялардын, изилдөөчүлүк борборлордун расмий сайттары колдонулду.

Аталган изилдөөнүн **илимий жаылыгы** төмөнкүлөрдө турат: РК жана КР жарандарын патриоттук тарбиялоого катышкан мамлекеттик жана коомдук институттардын саясий субъектүүлүгүнүн жаңы касиети ачылып берилди.

Изилдөө казахстандык жана кыргызстандык жарандардын патриоттук тандоосундагы тышкы саясий мотивацияларды күчөтүү тенденцияларын ачыкка чыгарды.

Изилдөөдө патриоттук тарбия саясатындагы карама-каршылыктарды системалаштыруу аракети көрүлдү. Жарым-жартылай, аталган чөйрөнү талдоого алышкан авторлор уюштуруучулук-теоретикалык пландагы мүчүлүштүктөр катары карама-каршылыктардын болуусу туурасында айтышат, изилдөөдө патриоттук тарбиянын субъекттеринин активдүүлүгүнө бир катар чектөөлөрдү киргизген Казахстанда, Кыргызстанда жана дүйнөдөгү саясий процесстин объективдүү касиеттерине басым жасалат.

Эмпириканын, патриоттук тарбиянын жаңылыктарынын прогностикасынын элементин түзүүчүсүн да кыйгап өткөн жок, ал эми диссертациянын натыйжаларынын корутундулары аспектилердин бирөөсүн көрсөтөт, ал:

-патриоттук тарбиянын идеяларынын биригүүсү көпчүлүк бөлүгүндө социалдык топтордон, страттардан жана жеке жарандардан келип чыгат.

-аталган процесстеги маминституттардын ролун активдештирүү зарыл.

Жалпы билим берүүчүлүк мектептеги өздүк башкаруунун структуралык-функционалдык моделин» жана «окуулардын патриоттуулугун калыпандыруу моделин» иштелип чыкты. Андан тышкары мектеп өзүн-өзү башкаруу боюнча иш-чаралардын ар түрдүү киргизүү патриоттук денгээлин калыптан куралдарын иштеп чыгууда сунуш кылынат.

Жогоруда жүргүзүлгөн изилдөөнүн негизинде **коргоого сунуш кылынуучу төмөнкү жоболор** берилди:

1. Талдоого алынып жаткан мамлекеттердеги саясий процесстин спецификасы өзүнүн жабдыгында патриоттук тарбия боюнча коомдук жана мамлекеттик институттардын жалпы ишинин тажрыйбасына ээ болуп, мамлекеттик идеология менен партиялардын моделин иштеп чыгууда активдүү

колдонулган. Реформалар жылында расмий структуралардын алдында диллема пайда болгон, либералдык, консервативдик, партиялык-идеологиялык жана башка ой жүгүртүүлөрдөн кантип алып, патриоттук тарбиянын жаңы стратегиясын кантип алып чыгууга болот.

2. Конфликт жарандарды аталган стратегиялардын баалуулук жана идеялык негиздерин талдоого жана ошол негизде өзүнүн аң-сезимдүү саясий тандоосун патриоттук же ойломдун космосаясий моделинин жана саясий процесстеги жүрүм-турумдардын пайдасына калыптандырууга ойготот. Патриоттук сезимдин сунушталган моделдин алкагында жоромолдонот багыттагы бир катар аныктоо негиздейт. Бул алардын саясий катышуусун ишке ашыруу үчүн болгон аймактарында тандоо топтолгон түрүндө патриоттук өнүгүү катары үзүрлүү көрүнөт окшойт, - ал жеке коомго ар бир баскычында бир үзүндү. Бул кыймыл түрдүүлүгүн өлчөө өбөлгө түзөт "патриотизм" эски түшүнүк таштап болжолдонууда "патриотизм". Жарандык катышуу үчүн спектр сыйымдуулуктун патриотизм жана ниети да тагыраак берилет.

3. Ар бир мындай ченем коом менен индивиддин саясий маданиятында «патриотизмдин» динамикасынын жалпы картинасында каралышы мүмкүн. Андыктан жарандык сезимдин чыңалуусунан жана аталган сезимди бир же бир канча тажрыйбалардын алкагында жүзөгө ашыруунун реалдуу мүмкүнчүлүктөрүнөн көз каранды алмашып туруучу патриотизмдин ченеминин мүмкүнчүлүгү пайда болот. Изилдөөнүн натыйжалары көрсөткөндөй, патриоттук тарбиянын негизги субъкттеринин баа берүүсүндө алардын категориялары катары мектеп, ЖОЖ, партиялар, кыймылдар, маминституттар кызмат кылууга милдеттендирилген, азыркы учурда аталган маселенин өнүгүүсүнө байкалаарлык салымын кошууда.

4. Жарандык патриоттуулук индивиддин ынанымдарынын кыймылынын процесси катары пайда болот. Бул учурда, системанын туруктуулугу - сейрек кездешкен көрүнүш, ошондой эле мамлекеттик чек радикалдуу маанай деп аталган бул адамдын саясий маданияттын түрү үчүн мүнөздүү. Жогоруда контекстте, салмактуу, жетиштүү, толеранттуу болууну, патриоттук сезимдерин өбөлгө чараларды ырааттуу системасы, ошондой эле алардын укуктарын жана кызыкчылыктарын бузууга эмес, муктаж.

5. Казахстандык жана кыргызстандык саясий жашоонун субъекттеринин дифференциациясы патриоттук тарбияда көптөгөн демократиялык мамлекеттер үчүн - бул тең катышу жана өзүнүн түшүнүгү менен берилген базалык салт, андан жарандарды патриоттук тарбиялоонун саясий субъектүүлүгүн өзгөртүү келип чыгат: партиялар, окуу жайлар, ММК. Эгерде аталган өзгөрүлөрдү белгилесе, анда бир катар айдыңдардагы аргументтештирилген издөө ыктымалдуу болот деген жобо негизделет:

-борбордук азиялык социалдык-саясий системанын ааламдашуучулук чакырыктарга болгон туруктуулук мүмкүнчүлүктөрү туурасында.

-либералдык-демократиялык аналогдон оолактоо вектору РК жана КР саясий салттары менен өнүккөн бир канча башка реалийлер менен шартталган.

6. «Окуучулук өздүк башкаруунун структуралык-мазмундук моделин» түзүү менен билимдердин суммасын практикалык пайдалануу зарылчылыгы туурасындагы жобо негизделип, Казахстан менен Кыргызстандын билим берүү системасындагы заманбап тенденцияларды эске алуу менен өздүк башкаруу ишмердүүлүгүнүн максаттарын, милдеттерин, формаларын жаңыча түшүнүүнү шарттайт. Алардын тажрыйбалык-эксперименталдык бекитилүүсү жүрүп, патриоттуулукка тарбиялоо чөйрөсүн оптимизациялоону кээ бир стратегиялык жана программалык документтердин курамдык компоненти катары Казахстан менен Кыргызсандын жаштарын патриоттуулукка тарбиялоонун жалпы билим берүүчүлүк концепцияларынын контекстинде жөнгө салынат.

Изилдөөнүн теоретикалык мааниси заманбап патриоттуулуктун табияты, патриоттук тарбия процессинин саясий субъектүүлүгүнүн мүнөзү, бир стратегиянын алкагында либералдык же башка баалуулуктарды проекциялоо аракетиндеги саясий жана дүйнө көз караштык кооптуулук маселелерин коюу менен аныкталат.

Изилдөөнүн практикалык мааниси патриоттук тарбия маселесин изилдөөнүн предметтик талаасын кеңейткен максаттарды коюу, акыркы патриоттук процесстердин патриоттук факторлорун эске алуучу издөлөрдүн келечеги менен аныкталат. Изилдөөнүн мааниси патриоттук тарбия саясатынын субъекттери үчүн патриот-жарандардын жаңы тибин калыптандыруу аркылуу иша-аракеттерди оптимизациялоо мүмкүнчүлүгү менен аныкталат.

Тажрыйбалык-эксперименталдык иштин натыйжаларын тарбиялык процесстин эффективдүүлүгүн жогорулатуу максатында сунуштамаларды иштеп чыгууда сунушталат.

Изилдөөнүн базасы: Тажрыйбалык-эксперименталдык иш Алматы шаарынын орто мектептеринин, мектеп –гимназияларынын базасында А.Алтынсарин атындагы Улуттук билим берүү академиясынын изилдөөчүлөр тобу, Бишкек шаарынын жалпы билим берүүчү мектептери менен гимназиялары менен биргеликте жүргүзүлдү. Изилдөөнүн ар кыл этаптарында 1000 окуучу, 60 педагог тартылып, 15 тен ашуу мектептерде, анын ичинде №168, 163, 64, 77 Алматы шаарынын Медеуск районунун жалпы билим берүүчү №70, 13 жана Бишкек шаарынын «Ак-Тилек» жеке менчик мектебинде жүргүзүлдү.

Илимий натыйжалардын далилдүүлүгү жана негиздүүлүгү илимий методология, акыркы теоретикалык жоболорду максаттуу пайдалануу, изилдөөнүн ички логикасы, изилдөөнүн колдонулган методдорунун жыйындысы, этаптык тажрыйбалык-эксперименталдык ишти жүргүзүү, андан тышкары мектептин мугалими, директору, Алматы шаарынын Жетисуу районунун билим берүү бөлүмүнүн башчысы, балдардын укуктарын коргоо боюнча департаменттин директору катары көп жылдык педагогикалык тажрыйба менен камсыздалды.

Иштин апробацияланышы. Изилдөөнүн негизги жоболору менен корутундулары Алматы шаардык билим берүү башкармачылыгынын

Эксперттик кеңешинин отурумунда, Алматы шаарынын мектеп жетекчилеринин методикалык семинарларында, эл аралык илимий-практикалык конференцияларда, семинарларда, тренингдерде, тегерек столдордо талкууга алынып, жактырылды.

Изилдөөнүн негизги жоболору менен натыйжаларын киргизүү изденүүчүнүн илимий-методикалык журналдарда, жыйнактарда, усулдарда жарык көргөн эмгектери аркылуу жүзөгө ашырылды. Бардыгы 15 илимий эмгек жарык көрүп, анын ичинде РК БМ жана КР ЖАК тарабынан сунушталган басылмаларда жарык көргөн.

Диссертациялык изилдөөнүн натыйжаларынын басылмаларда чагылдырылышынын толуктугу. Диссертациянын темасы боюнча 14 макала, анын ичинде КР ЖАК тарабынан сунуш кылынган РИНЦ журналдарында – 5 макала жарык көргөн.

Иштин структурасы киришүүдөн, үч баптан жана алты параграфтан, корутундудан, практикалык сунуштамалардан, колдонулган адабияттардын тизмесинен жана тиркемеден турат.

ИШТИН НЕГИЗГИ МАЗМУНУ

Киришүүдө изилденип жаткан теманын актуалдуулугу, маселенин иштелип чыгуу денгээли, иштин максаты менен милдеттери, предмети менен обөектиси аныкталып, методологиялык негизи жана илимий жаңылыгы аныкталды, коргоого сунушталган негизги жоболор, диссертациянын теоретикалык жана практикалык мааниси, ар кыл формалардагы алынган натыйжалардын апробацияланышы көрсөтүлдү.

«XXI к. призмасы аркылуу казактар менен кыргыздардын патриоттуулугунун тарыхый-саясий калыптануусунун теоретикалык аспектилери» аттуу биринчи бап эки бөлүмдөн турат.

Биринчи баптын **«Ата-бабалардын патриоттуулугунун мурасы катары эпостордун мисалындагы казак жана кыргыз элдик чыгармачылыгы»** деп аталган биринчи бөлүмүндө патриоттуулуктун калыптануусунун генези каралган. Маселенин илимий изилдөө жөнүндө сөз кылып, изденүүчү партиялык-идеологиялык ар түрдүүлүк боюнча мекенчилдик проблемалар боюнча адабияттарды бир нече топко бөлүүгө мүмкүн экенин белгилейт. Диссертациянын автору атуулдуктун негизги жоромолдорду арналган изилдөөлөрдүн саны деп эсептейт, азыркы Орусия, Казакстан жана Кыргызстанда, анын коомдук-саясий иш. Байланышкан коомдук жана гуманитардык илимдер боюнча бир катар бул проблемаларды чечүүдө олуттуу тажрыйба топтоду. Социалдык бирдиктүү иш-аракеттин жалпы мыйзам ченемдүүлүктөрү, индивиддин калыптануу процессиндеги анын детерминациясы философ, социологдордун А.И. Антоновдун, В.Г. Афанасьевдин, И.В. Бестужев-Ладанын, Б.З. Вульфовдун, В.Н. Гуровдун, Г.Е. Зборовскийдин, В.Т. Лисовскийдин, Г.Г. Силластенин, А.Г. Харчевдин, А.Е. Шабалдастын, В.А. Шаповаловдын ж.б. изилдөөлөрүндө чагылдырылган.

Изденүүчү белгилегендей, патриоттук тарбия тармагындагы россиялык изилдөөчүлөр теоретикалык билимдердин олуттуу өнүгүүсүнө салымдарын кошушкан. Алардын катарына А.А.Аронов, А.В.Барабанщиков, Л.А.Бублик, Ю.С.Васютин, С.Н.Винников кошууга болот. Аталган маселеге В.Н. Герасимов, В.П.Давыдов, А.А.Жиляев, И.Н.Качур, Г.М.Солодский, Е.В.Сахаров, А.С.Рыбинчук да салымдарын кошушкан.

Казахстандык изилдөөчүлөр да саясий патриоттуулукту концептуалдаштырууга салымдарын кошушкан. Өзгөчө илимий саясий-укуктук мүнөзгө Казахстан Республикасынын Президенти Н.А.Назарбаевдын көп сандаган эмгектери ээ. Аталган маселе боюнча Т.Т. Исмагамбетовдун, Д.Л. Байдельдиновдун, А.Х. Бижановдун, Ж.Х. Джунусованын, С.М. Борбасовдын, М.С. Машандын, М.Ш. Калиеванын, Е. Касеновдун, Б.Т. Акжоловдун, С.К. Нурмухановдун, Д.С. Кусаиновдун, Л.Т. Сайдахметовдун, К.Т. Абилгазиевдин, А.К. Калимолдаевдын монографиялары менен эмгектерин айтсак болот. Патриоттуулук стратегиясын, патриоттуулук саясатынын калыптануу процессин иштеп чыгууда А.Н.Нысанбаев менен Ж.К.Симитковдун эмгектери теоретикалык-методологиялык маниге ээ.

Кыргызстанда маселелердин аталган топтому саясат таануу илимдеринин таанымал адистери .Д. Дононбаев, К.И. Исаев, А.Б. Элебаева, М.Т.Артыкбаев, Ж.С. Сааданбеков, У.К. Чиналиев, Р.А. Ачылова, А.А. Акунов, Н.А. Омуралиев тарабынан талдоого алынган. Окумуштуу философтордун, тарыхчылардын, педагогдордун эмгектери өзгөчө кызыгууна туудурат. Бул баарынан мурда, А.Ч. Какеевдин, Ж.М. Джаманкуловдун, А.Д. Джумалиевдин, З.К.Курмановдун, Г.Т. Искакованын, Р.Т. Тургунбековдун, Б.Н. Асипованын, А.С. Раимкулованын илимий изилдөөлөрү менен монографиялары.

Кээ бир иш-патриоттук жана улуттук идеяларды катышына арналган. Бул жагы да, саясий маданияттын жана баалуулуктарды атайын рейтингде көптөгөн изилдөөлөр өзгөчөлүктөр мүнөздүү. Ошол эле учурда, бул изилдөө жүргүзүү үчүн КМШ өлкөлөрүнүн коомдук-маданий өнүгүү өзгөчөлүктөрүн талдоо кыйыр болуп саналат.

Диссертациянын автору белгилегендей, теориялык жана методологиялык негиздери жана XII-XIX кылымдарда саясий тарыхынын ыкмаларын калыптандыруу. патриоттук көйгөйлөрүн оозеки стилде билдирген казак жана кыргыз элинин берилген саясий жана стратегиялык максаттары менен тыгыз байланышта болгон. Казак жана кыргыз эпостор - Байыркы убакта кайтып барат оозеки, негизги жанрларынын бири. Окумуштуулар "Карабек" сыяктуу жомоктордун окуясы, "Ер-Кокше", "Кобланды" "Камбар" Караханиддер убакыт жана кыпчактар XII-XIV кк. билдирет деп эсептешет.

XVI-XVII кк. Волга менен Уралдын ортосунда XVII к. көчүп кеген жунгар феодалдары менен калмактарга каршы казактардын куралдуу көтөрүлүш мезгилиндеги баскынчылардан мекенди коргоо туурасында айтылган сюжеттик поэма катары калыптанган баатырдык эпостун өнүгүүсүндөгү жаңы этап башталат.

Кыргыз эли туу чокусу «Манас» эпосу эсептелген оозеки поэтикалык чыгармачылыктын байлыгы жана көп түрдүүлүгү менен сыймыктана алат. Белгилүү институт ООН ЮНЕСКО тарабынан “Манас” эпосу тарыхый адабий эстелик жана бүткүл адамзаттын жетишкендиги болуп эсептелет. “Манас” эпосунун улуулугу кыргыздардын эпикалык чыгармачылыгын бирден-бир өзгөчөлүгүн түзөт, бул бир катар олуттуу кырдаалдар, биринчи кезекте элдин тарыхынын өзгөчөлүгү менен түшүндүрүлөт.

Материалдардын талдоосу градация менен шартталгандыгына көңүл бурулган, анда төмөнкү этаптар берилген:

1. XX к. 20-30-жж. советтик тарыхый илимдин калыптануу мезгили, ар кандай көз караштардын болуусуна карабастан коммунистик идеологияга байланыштырылган.
2. XX к. 50-60-жж. – көтөрүлүштүн себептери менен мүнөзүн кайра карап чыгуу, бирок чыныгы тарыхтын көптөгөн учурлары унутта калган.
3. 1991-ж. азыркы мезгилге чейин – Борбордук Азиянын элдеринин улуттук тарыхын кайра карап чыгуу мезгили.

Биринчи баптын экинчи бөлүмүндө «**Коомдун саясий системасынын калыптануу процессиндеги патриоттуулуктун калыптануусуна**» талдоо жүргүзүлгөн. Изденүүчү тарабынан белгиленгендей, советтик мезгилде патриоттук тарбия маселеси, маалым болгондой, СССР мезгил, биз билген патриоттук билим берүү проблемасы, коммунисттик идеология менен адамды түзүүдө негизги милдеттеринин бири болуп, патриоттук сезимин жаш балдар менен иштеген адамдар менен баштап, саясий коомго мамлекеттик жана коомдук институттардын бүтүндөй комплексин бизнес-стратегиясын аныктоо бир топ негизги ээ болгон жана СССРдин үгүт-пропагандалык органдары иш алып барышкан.

Патриоттуулукту калыптандыруу боюнча системалуу мааниге ээ мааниси бир гана прогрессивдүү жана илимий-негизделген идеологиянын негизинде коммунистик мамлекет куруп жаткандыктан эли сыймыктана турган идеологиялык багыты болгон. жаркын келечек куруу үчүн, жеке кызыкчылыктарыбыздан кечүүгө даяр - окутуу үчүн негиз болуп жатты эле, бул ыкма бир система-борборчул жана патриотизмдин жигердүү жана натыйжалуу түшүнүүгө себеп болот. режимдин жана өзүмчүл баатырдыктын артыкчылыгы натыйжасында өндүрүштүн өсүшү байкалган, бул коомдук-экономикалык статистиканын активдүү колдонуу үчүн. Ушул эле маселе, алардын тайманбас аракет жана кыйынчылыктарга туруштук берүүгө дилгир болгон баатырларды улуулап көркөм баш ийген.

Саясий процесстин ушундай технологиялары, кээ бир түзүүчүлөрүнө ылайык, өзүн-өзү жетиштүү СССР патриотизмдин маанилүү элементи катары максаттуу саясий пропаганда ушунчалык куралы болгон эмес эле мазмуну, ачыктык жана иштеши үчүн, чынында эле, улуттук катары калыптанган.

Изденүүчүнүн көз карашында, патриоттук тарбия системасы XX к. 1930-жылдары калыптанып, СССРдин кулашына чейин олуттуу өзгөрүүлөрсүз иш алып барган. Анын эффективдүүлүгү текшерүүдөгү ачык сынак катары Улуу

Ата-Мекендик согуш эсептелген, ал бардык элдин каармандыгы менен баатырдыгын көрсөттү.

Улуу Ата-Мекендик согуштун башталышында бир нече изилдөөлөр белгиленгендей, патриоттуулукка, практикалык жана идеялардын синтези болуп, уникалдуу көрүнүш менен билдирүү үчүн - 1930-жылдын экинчи жарым жылдыгынын идеологиялык жана билим берүү иш-идеянын астында өттү "СССР патриотизм". Экинчиси жаштардын билим таасир, дене тарбия, жана аскердик чөйрөлөр жайылган белгилөө, клубдарды, спорттук клубдар жана коомдо бир кыйла спортту өнүктүрүүгө өз салымын кошуп, стадиондордо жана парашюттук мунараларды куруу, тамеки тартуу жана алкоголизм менен күрөшүү болгон. Жогоруда белгиленген доктринанын негизинде "жаңы" СССРдин адам бекем, согуштарга ага пайдалуу боло турган негизги аскердик ыкмаларын билип даярдоо - бул маселелердин бири комсомолдун идеологиялык колдоосуна берилген, максатында белгилүү болгон.

Улуу Ата-Мекендик согуш идеологиялык жана пропагандалык машинаны ролун аткарган. Комсомол үчүн согуш, ошондой эле, эрдик жана кайраттуулук, адам кырсык жана улуу баатырдык сыноо убактысы болуп калды. Бул жаштар армиянын негизги өзөгү болгон.

Көпчүлүгүндө согуштун тууралыгынан жана ыйыктыгынан эч шектенген эмес, алардын бири да душмандын үстүнөн болгон акыркы жеништен күмөн санашкан эмес. Көп жагынан алганда, бул ишеним Кызыл Армия, СССРдин ыйык чек арасынын моюбастыгы жөнүндөгү расмий пропагандага жеткен.

«П**атриоттук тарбиялоонун институционалдык милдеттери**» аттуу экинчи бап эки бөлүмдөн турат. Экинчи баптын «**Саясий социалдашуунун тыңчыларынын саясий-укуктук жоболорунун өзгөчөлүктөрү**» деген биринчи бөлүмү маанилүү документ катары Конституция кызмат кылган мамлекеттин коомдук-саясий турмушуна болгон талдоого багытталган. Казахстан менен Кыргызстандын жаңы тарыхы тастыктагандай, Конституциялар социумда пайда болгон бардык маселелерди чечүүгө толук жоопту бербейт, андыктан мамлекет парламенттик, президенттик, аралаш формасында иш алып барбасын, жөнгө салуучу жаңы коомдук карым-катнаштар пайда болот. Изилдөөнүн аталган өңүтүндө изденүүчү тарабынан идеологиялык басымдуулукка алдынкы роль таандык жана себептик-натыйжалык, укуктук жана логикалык байланышта актуалдуулукка маморгандар менен бирдиктүү иш-аракеттин формалары менен механизмдерин жөнгө салу ээ болот, ал өзүнүн функцияларын эффективдүү жүзөгө ашырууга шарт түзгөн талдоолор менен өбөлгөлөр сыяктуу.

Негизги туруктуу саясаты, ошондой эле Казакстан менен Кыргызстандын дүйнөлүк коомчулук менен биригүү үчүн талап, негизги укуктарын жана эркиндиктерин ишке ашырууну камсыз кылуу болуп саналат. Биз, жарандык коомдун, ал адамдардын ички баалап, мамлекет алардын укуктарынын жана эркиндиктеринин гарантиясы үчүн реалдуу шарттарды түзүү, эгерде экенин түшүнүшөт.

Саясий коомго татаал мамилелерди жогоруда түшүнүү жана кабылдоо өзүн мамлекеттик системасынын мүмкүнчүлүктөрүн аныктайт. Баштапкы маниге мамлекет менен бирикмелердин үзүрлүү иш-аракеттеринен көз каранды болгон мамлекеттүүлүк менен ЖК калыптандыруу милдети ээ болду. Социалдык жана саясий-экономикалык трансформацияларды жашоо ишмердүүлүктүн ар кыл чөйрөлөрүндө өтүү менен алар ЖК жаңы институттары жана казахстандык, кыргызстандык коомдун бардык саясий системасы катары калыптанышты. Постсоветтик мезгилиндеги абдан оор жана кыйын маселелердин бири болуп, патриоттук билим берүү мекемеси болгон. Патриоттук кененирээк мааниде кадимки эле, анын негиздери үй-бүлө, жамааттык, мамлекет түптөлөт. Идеалында, сиз патриоттуулукка, патриоттук тарбиялоо түшүнүгүнө заманбап чечмелөө бирдей эмес деп табышы мүмкүн, бирок, иш жүзүндө алардын ырааттуулугу да ыкмалардын бир катары бар.

Диссертациянын автору белгилегендей, саясий модель же парадигмасы патриоттуулуктун маселесин чечүүдө кээ бир синтетикалык мамилени бере алмак. Мамлекеттик тапшырманы иштеп глобалдаштыруу шарттарында мамлекеттин саясий системасынын туура куруу боюнча билим берүү жана багыттарын жаатындагы талаптарды эске алуу менен курулуш жана өзүн-өзү башкарууну уюштуруунун илимий түшүнүк болуп саналат.

Ишмердүүлүктүн ар кыл түрлөрүндөгү инсандын көрүнүшүнүн мазмунун. баалуулугун талдоого алуу менен, инсан менен социумдун эки жактуу баюусунда инсандын табиятын негизги тактоолор, анын өнүгүүсү менен калыптануусунун этаптары берилди. Инсанды ар кыл көз карашта кароо изилдөөчүлөр маанилүүлүктүн жаңы элементтерин, б.а. инсандык маани менен максаттуулукту аңдап билүүгө алып келген маданий-нравалык жана дүйнө көз караштык өңүттү, активдүүлүк менен көрсөтмөнү киргизишти. Ушул жерде «инсан» категориясына болгон көптөгөн аныктамалар менен ыкмалар пайда болот.

Ошентип, ири Батыш окумуштуусу Г. Олспорт инсан түшүнүгүнүн көптөгөн аныктамаларын берет. Саясат илиминин көз карашы боюнча, "инсан" төмөндөгүдөй аныкталат:

1. индивид аң-сезимдүү ишмердүүлүктүн жана карым-катнаштарынын субъектиси катары;
2. индивидди коомчулуктун мүчөсү катары аныктоочу коомдук маанилүү сапаттардын туруктуу концепциясы.

Ар кыл ыкмалар менен түшүнүктөрдүн жалпылыгы окуучулук өздүк башкаруунун практикалык ишмердүүлүгүн окучу инсандыкка тарбиялоодогу негизги ролу катары киргизүүнүн долбоордук моделин негиздөөгө шарт түздү. Адабияттар инсанды аныктоодо аталган маселеге болгон ар кыл ыкмалар менен формалар интеграциялоону шарттайт. Алсак, В.А.Шаповаловдун «Жогорку билим социомаданий аспектиде» аттуу эмгегинде адамдын табияты туурасындагы терең билимдер менен сапаттар берилген. Автор баса белгилегендей, адамдын табиятын, цивилизация менен маданияттын ар кыл этаптарындагы өнүгүүсүн тереңден билүү үчүн адамдын табиятын терең

изилдеп, талкууга алуу керек, андыктан биологиялык жана социалдык категориялар колдонулат.

Изденүүчү белгилегендей, Казахстан менен Кыргызстандагы патриоттук тарбиялоону институционалдаштырууна талдоого алуу процессинде социалдык реалдуулукка жакындатуунун маанилүү шарты катары төмөнкү артыкчылыктарды бөлүп көрсөтүү абзел:

-мектеп социалдык тажрыйбаны берет;

-социалдык дүйнөнүн өз алдынчалуулугун жана таанымын иштеп чыгууна шарттайт;

-инсандык сапаттарды калыптандырат;

-ишмердүүлүктүн жеткиликтүү формалары менен продуктуларына болгон өзүнүн мамилесин чагылдырууга, көрсөтүүгө, тең бөлүшүүгө үйрөтөт.

Илимий-изилдөөчүлүк иш-чаралардын алкагында бардык башка жок, эгерде жамааттык спектрин ээ деп тыянак чыгаруу акылга сыярлык, кызматкерлеринин мүчөлөрү рухий максаттарды коюуга жана натыйжаларын баалоо, аны тандап алуу укугуна ээ болуу жөндөмү менен оюнчулардын толгон. Бул, акыры, Кыргызстан жана Казакстандын жаш муундардын патриоттук билим институтташтыруу болот. Дүйнөлүк саясаттын жалпы контекстинде ошол жөнөкөй көз карашта экенин өтө татаал тарыхый тажрыйбасы турат көбүктөр, жалпы тарыхый байыркы үстөмдүк бир далил катары, тоноочулук дүйнө жүзүндө согуш, жарандык согуштардын, душмандыкка жана диний чыдамсыздыктын үстөмдүгү катары келип чыгат.

Изилдөөнүн алкагында диний маанай патриоттуулукту аныктап, мамлекеттин тарыхый тажрыйбасы, социумду баалуулуктарды сактоодо мобилизациялоо жөндөмдүүлүгү менен тастыкталат деген талаш-тартышты пайда кылуучу теоретикалык жобого кайрылуу тура болот. Буга ылайык инсандын патриоттук маанайдын топтогон күчүнө карабастан нравалык жана диний түзүлүштөрдө чагылдырат деген максаттуу келет. Араб дүйнөсүндө, Борбордук Азияда эмне болуп жаткандыгын көрсөтө алат, мындай кайтуучулук көз карандылык кыйла катал жана таасын болуп эсептелбейт.

Инсандын диний, нравалык жана патриоттук түзүлүштөрүнүн биримдиги туурасында кеп кылуу менен аталган инсанды келечектин идеалы катары берүүгө болот. Бирок, жыйынтыгында, инсандын реалдуу маанайы негизги мотивациялардын комбинацияларынын болуусунда идеалдан алыс болуп калат. Анын үстүнө, мунун баары Казахстан менен Кыргызстандын социалдык реалдуулугунун шартында синтетикалык эмес, электрдик үчилтике топтолот.

Жогоруда айтылгандар бул маданияттын аталган императивдери болсо, анда маданий инсандын деңгээлинде алар баары бир биригишет. Анда изилдөөчүлөр үчүн көнүмүш болгон патриоттук тарбиянын негиздеринин үчилтиги инсандын деңгээлинде кыйрап жок болот. Заманбап патриоттук тарбия маселеси изилдөөчүлөр тарабынан анча кеңири актуалдашпайт. Калыбы, бул коомдун патриоттук тарбиясынын негизинде өз алдынча саясий субөект катары метаидеология жатышы керек.

Экинчи баптын «**Патриоттук тарбиянын негизги тыңчылары**» аттуу экинчи бөлүмүндө изденүүчү тарабынан белгиленгендей, Казахстан менен Кыргызстандын жаштарын саясий социалдаштыруу, патриоттук тарбиялоо – бул бирден-бир социалдык маанидеги аспектилерден. Массалык укуктук нигилизм, ошондой эле радикалдуу жана экстремисттик идеяларды жайылтуу коомдун туруксуздугуна алып келиши мүмкүн деген пикир учурдагы абал менен шартталган проблемаларды актуалдуулугун жаратат. Бул жагы бир кыйла радикалдашуусунун жана экстремизмге каршы натыйжалуу жолдорунун бири катары, патриотизмдин ички коомдук маанилүүлүгүн такташты.

Изденүүчүнүн пикиринде, саясий социалдашуунун көптөгөн тыңчыларынын арасында, ММК, партиялар, диний уюмдар, маданий мекемелер, ЖОЖдор, армия бар, жалпы билим берүүчүлүк мектепке өзгөчө маани жана роль берилген.

Адамдын иш-аракеттери жана коомдук мамилелердин комплекси катары түзүлгөн коомдук бирикмесинин, жетекчиликке мектепте түзүлгөн Мекендик билим берүү. Уюмдун бул түрүнө мүнөздүү даражанын негизги ылайык деп эсептелет - жеке-иш. Бул түшүнүк жалпы шарттар жана критерийлер менен ишин калыптандыруу жана пландаштыруу, көз жеке жана предметтик-пунктунун белгилерин камтыган жеке жана коомдук иш-пункттарында өбөлгө түзөт.

БУУнун "балдардын укуктарын" деген Конвенцияга ылайык, ар бир кыймыл, анын ичинде кичинекей балдар белгиленген миссиянын аткарылышына адамдарды байланыштырат, бирге жалпы баалуулуктарды алып, түшүнүк катары адатта, жүрүм-турумун жөнгө салуу боюнча чараларды кабыл алган. Жаш муун тарабынан Элдик катары гана эмес, ошондой эле коомдук категория катары өзүн көрсөтөт.

Коомдошуу тартиби коомдун тегерегинде болуп өзгөртүүлөр жана жакшыртуу боюнча бир ишин аягына натыйжалуу аткарылган. Ошон үчүн, өзүн-өзү башкаруу жана пайдубал өзүн-өзү уюштурушу негизинде зарыл иш курулат. Ошентип, студенттик уюмдар бир жол менен иш кылып, ага балдардын абалына олуттуу таасир талап кылат. Ал эске алынышы керек жана уюмдун жаштар уюмунун чегинде иш-чараларды уюштуруп жатат деп кабыл алынган иш-чаралар, мыйзамдар жана иштери аркылуу жараянын сүрөттөгөн "бирдей шартта" катары аныкталган илимий негиздери, негизделиши керек.

Изденүүчүнүн пикиринде, аталган түрдөгү уюмдар негиздерин иштеп чыгуу азыркы Кыргызстан жана Казакстандын кыймылдар, жашы психологиялык өзгөчөлүктөрү, мамлекеттик иш-чараларды уюштуруу боюнча учурдагы негиздерин кайра карап изилдөө негизделиши керек. Алсак, жогорку билим берүү патриоттук билим берүүнүн ар кандай түрлөрүн талдоо студент коргоочулар ага катышкан экенин көрсөтүп турат. Окуучулардын көпчүлүгү бир гана кээде бул ишке тартылган. Ошондуктан, патриоттук билим берүү тармагы боюнча максаттуу иш жөнүндө сүйлөшүүгө байланыштуу жаштардын алсыз кызыкчылыгына түшөт. Ал эми Казакстанда, партиянын "Нур-Отан"

жаштар канатынын аракеттери болгон акыркы өткөн сабак жана жигердүү бул көйгөйлөрдү чечүү боюнча студенттерди тартуу үчүн колдонулат.

«Казахстан менен Кыргызстандагы» патриоттуулуктун өнүгүүсүнүн мамлектеттик программаларына компаративистик анализ» - үчүнчү бап эки бөлүмдөн турат.

Үчүнчү баптын **«Патриоттуулукка тарбиялоонун типологиялык моделдери»** аттуу биринчи бөлүмдө патриоттук тарбиянын иш-аракеттеринин аспектилери талдоого алынган. Диссертациялык изилдөөнүн авторунун пикиринде, патриоттук чагылдыруу обөектисинин келечеги Казакстан менен Кыргызстандын азыркы үлгүдөгү келечегин өзгөртүү чекити мүмкүн турган өтүп, мүмкүн патриоттук билим СССРдин жана заманбап тажрыйбасы саясий иш жүзүндө колдонушат. Бул тажрыйба СССР жана КМШ патриоттук билим бай тажрыйбасы такыр кийлигишпейт, алардын синтези келечеги, алар жөнүндө ой жүгүртүү, эксперттердин акылын айкалыштырат. Ошол эле учурда, синтез башында да тажрыйбасы ички мейкиндигинде жаткан бул үчүн расмий негиз бар, качан көрүп жатканын билдирет.

Тарыхтын негизги милдети жана маселеси болуп, алардын ар түрдүүлүгү улуттук маданиятты жана каада-салттарды коргоо болуп саналат. Албетте, рухий жактан адеп-ахлактык жактан өнүгүүсүнүн негизги ролу таанылат, бул - белгиленген мамлекеттик этабында улуттук баалуулуктарды башкы күчү катары интеллигенттердин. Биздин убакта баатырларынын түзүү эле тамыр агезде тармагында - башкача айтканда, болот жана боло тургандардын жаш муунду багыт алышы керек.

Биз Кыргыз Республикасынын тажрыйбасына кайрыла турган болсок, диссертациянын автору Кыргызстан негизги Мыйзамда белгиленген түзүүгө багытталган деп тааныйт – бул укуктук мамлекет. Ишке ашыруунун жүрүшүндө, механизмдери жаштар стратегияны түзүүгө камсыз кылуу үчүн иштелип чыккан, Кыргыз Республикасынын өнүктүрүү жаштар демилгеси менен айрым аспаптар пайда болуп келген.

Жаштар саясатынын жыйынтыктарын жана жаштар чөйрөсүндө түзүлгөн кырдаалды иликтеп, өтүнмө ээси башка жок, баары кирет системалык кыйынчылыктар менен мамиле жаңы мамиле керек деген тыянак чыгарат, маанилүү жерлер бар, алардын арасында бар региондорун бар: бардык баскычтарында корутунду кабыл алуунун жүрүшүндө жаш муунду колдоо башкаруу; өз проблемаларды тынчтык жемиштүү токтомдун жаш мууну; баалуулуктарды иштеп чыгуу; иш менен камсыз кылуу мамлекеттик кепилдик; Жаш муундун кыргыз мигранттар; үй-бүлөдөгү жана коомдогу ролун, гендердик теңдик.

Үчүнчү баптын «**Патриоттуулуктун идеологиясы жарандуулуктун базалык компоненттеринин өнүгүүсүнүн зарыл шарты катары**» аттуу экинчи бөлүмү прикладдык элементтерге басым жасалган жана Казахстан менен Кыргызстандын жаштардын өсүп келе жаткан муундарынын патриоттуулугун калыптандырууну жөнгө салган өзүн-өзү башкаруунун ар кыл аспектилерин уюштуруунун формаларын талдоого алууга арналган.

НПА жана Казахстан менен Кыргызстандын программалык документтерин талдоого алуу менен изденүүчү тарабынан бирикмелердин, анын ичинде окуучулук өздүк башкаруунун, анын уюштуруучулук формаларынын ишмердүүлүгүнүн бир катар принциптерин конкреттештирүү аракети берилген. Казахстан жана Кыргызстан тарабынан жарандык жана саясий укуктар туурасындагы Эл аралык пакт ратификацияланган, ал эми БУУ менен ОБСЕ кирүүдө РК жана КРнын Конституцияларында, улуттук мыйзамында бекитилген милдеттемелер алынган, саясий көп түрдүүлүктү таануу менен катар патриоттуулук идеологиясынын заманбап чечмеленишинин жаңы парадигмалдык көрүнүш зарылчылыгы негизделет. Аталган кырдаалдарда партиялардын, коомдук бирикмелердин, кыймылдардын, НПО максаттуу көрсөтмөлөрүнүн идеологиясы менен берилген патриоттук тарбиянын парадигмасы талдоого алынат, ал Казахстан менен Кыргызстандын конкреттүү долбоорлорунда жүзөгө ашырылуу зарылчылыгы катары кароого болот.

Жүргүзүлгөн талдоонун контекстинде, негизги жоболору "интенсивдүү жардам" менен жаңы ыкмаларды Кыргызстан максатка өнүктүрүү Казакстандын саясий системанын коомдук-саясий өркүндөтүү жана укуктарын ишке ашыруу шартында бул, патриоттук сезимин идеологиясынын бир жаңы көрүнүшү.

Изденүүчүнүн пикиринде, саясий туруктуулук болсо, коомдун саясий, укуктук жана коомдук-маданий баалуулуктарды биримдикти белгиленет. Казак жана кыргыз коомунун маанилүү иш-башкы жетектөөчү жагдайын жана саясий өнүгүү катары мамлекеттин ролун институтташтырылган. Мамлекет, жергиликтүү өз алдынча башкаруу боюнча мамлекеттик мекеме болуп саналган саясий системанын өзөгү жатат.

Казахстан менен Кыргызстандын социалдык-саясий кырдаалы үчүн мүнөздүү болгон мамлекет менен ЖК бирдиктүү иш-аракеттеринин шартында саясий трансформация мезгилинде коом этатизм менен ашыкча мамлекет тараптан болгон көзөмөлдөн кутулуу менен өздүк уюшулуунун ачык муктаждыгына, мамлекет тарабынан таанылган институционалдашкан жарандык институттар аркылуу билдирүүдө дуушар болот.

Демократиялык мамлекеттер, анын ичинде Казахстан менен Кыргызстан реформаторлордун ролунда кызмат кылуу менен социумдагы карым-катнаштарды кайра түзүүгө аракет кылышат, ал реалдуу түрдө ЖК менен биргеликтеги кызматташтыкта колдоого ээ болот, андыктан анын институттары социалдык функцияларды чечүүдө кызыкдар өнөктөш катары кызмат кылышат. 25 жыл ичинде Казахстандын эгемендүүлүккө ээ болгон мезгилинен тарта жарандардын муктаждыктарынын узатуучусу катары эсептелген уюмдардын башында ЖК бизнес, маданият, спорт, ММК ж.б. чөйрөсүндө кадыр-баркка жете алды.

Алсак, уюмдардын адистери карым-катнаштардын ар кыл чөйрөлөрүндө, анын ичинде коомдук-саясий тармакта Казахстандын өнүгүүсүнүн ар кыл маселелериндеги талкуулоолорго иштиктүү катышууда. Казахстан

Республикасында өзүнүн форматында НПОнун, партиялардын, мектептердин, ЖОЖдун, коомдук бирикмелердин, кыймылдардын ж.б. өкүлдөрүн бириктирүү менен жарандык форумдар бат-бат өтүп турат.

Жаңы шарттардагы патриоттуулуктун идеологиялык камсыздалуусу туурасында кеп кылуу менен рационалдуу түрдө моюнга алуучу нерсе, коомдун саясий системасы төмөнкүдөй компоненттер менен байланышкан: ***Институционалдык компонент*** мамлекет, партиялар, жыйындысында коомдун саясий уюмун пайда кылуучу социалдык-экономикалык жана башка уюмдар категорияларынын деңгээлинде функционалдуу; ***жөнгө салуучулук компонент*** укук нормалары, салттар жана адаттар, морал нормалары, саясий нормалар менен байланышкан.

Изденүүчүнүн пикиринде, учурдагы идеологиялык плюрализм, ошондой эле саясий процесстин түпкү максаты бүдөмүк болуп калды. Бирок, мекенчилдик тагдыры бул мелдеште алдын ала чечилген жок. Бир жагынан алганда, талдоо акыркы он жылдыктагы Казакстандын жана Кыргызстандын өнүгүшүнүн негизги маселеси саясий өркүндөтүүнүн бир үлгүсүн тандоого жараша турган мамлекеттик-патриоттук жана жарандардын саясий маданияттын либералдык-космополиттик баалуулуктардын дисбаланска катышы жана түрткү берүүчү, көпчүлүк добушу менен катышуусунун мүнөзү болуп калгандыгын көрсөттү.

Жогоруда аталган жоболорду эске алуу менен окуучулук өздүк башкаруунун структурасы аныкталды.

КОРУТУНДУ

1. Ыкмалардын жыйындысы постсоветтик мамлекеттердеги – патриоттук тарбиянын милдеттерин чечүүдө алдыңкы саясий жана жарандык институттардын функционалдуулук эволюциясынын негизги багыттары каралган Казахстан менен Кыргызстандагы патриоттук тарбиянын советтик моделдеринин дифференциациясын ачып берүүгө шарт түздү.

2. Патриоттук тарбиянын советтик мезгилдеги анализи тааныгандай, аталган маселе адамдын коммунистик дүйнө көз карашы менен калыптануусунун бирден-бир өзөктүү милдеттеринен болгон, ал эми патриоттуулук СССРдин саясий системасынын мамлекеттик жана коомдук институттарынын бардык жыйындысынын стратегиясын аныктоочу мазмундук өзөк болуп калган.

3. Саясаттын базалык константанты Казахстан менен Кыргызстандын дүйнөлүк коомчулукка интеграциялануу максатындагы талаптары менен бирге негизги укуктар менен эркиндиктердин жүзөгө ашырылышын камсыз кылуу эсептелет. Моюнга алуучу нерсе, коом жарандык болуп эсептелет, эгерде анда индивиддердин өздүк баалуулугу таанылса, ал эми мамлекет тарабынан укуктар менен эркиндиктердин өнүгүүсүнүн кепилдиги үчүн реалдуу шарттар түзүлсө.

4. Саясий социалдашуунун тыңчыларынын катарында ММК, партиялар, диний уюмдар, маданий мекемелер, ЖОЖдор жана армия кызмат кылышат,

бирок жалпы билим берүүчүлүк мектепке өзгөчө маани жана роль берилген. Мектеп жашоосуна, айлана-чөйрөсүнө, мектептен тышкаркы баарлашууга курчап турган дүйнөгө болгон ички рухаий өзөктү жана көз карашты калыптандырууда башкы роль берилет.

5. Казахстандык жана кыргызстандык патриоттуулуктун калыптануусунун жаңы идеологиясын түзүү зарыл, ал эми аны түшүнүү - гуманизмдин идеяларын өзүнө сиңирүү, коопсуздук кепилдиги, жашоо-турмуштун жогорку сапаты, бирдей мүмкүнчүлүктөр жана кесиптик өсүүнүн келечеги зарыл деген көз караш жалпыланат.

6. Казахстандын билим берүү системасындагы окуучулук өздүк башкаруунун уюштуруучулук структурасына карата талдоо жүргүзүлдү. Окуучулук өздүк башкаруу социалдык маанилүү максаттарды жүзөгө ашыруу максаты менен корутундуларды кабыл алууда жана ишке ашыруудагы алардын өздүк жетиштүүлүгүнүн калыптануусун камсыз кылуучу окуучулар тобунун жашоо ишмердүүлүгүн уюштуруунун формасын камтып турат.

Окуучуларды окуучулук өздүк башкаруу аркылуу патриоттуулукка тарбиялоо кыйла так жана аң-сезимдүү жарандык көз караштын жана өзүнө, башкаларга болгон баалуулук карым-катнаштарынын өнүгүүсүнө көмөк көрсөтүп, жоопкерчиликтин коомдук зонасын жогорулатууга шарт түзөп, жоопкерчиликтин өз алдынчалуулугун жана сезимин калыптандырат, иш-аракеттердин коомдук жөндөмдөрү жана көрсөтмөлөрүн жогорулатат.

Жүргүзүлгөн талдоонун натыйжасы катары кээ бир практикалык сунуштамалар эсептелет. Патриоттуулукту калыптандыруу боюнча окуучулук өздүк башкаруу ишмердүүлүгүнүн структуралык-мазмундук моделин иштеп чыгуу эффективдүү функциялануунун шарттарын аныктоого шарт түздү.

Маморгандардын, уюмдардын жана мекемелердин, орто жана жогорку билим берүүнүн практикалык ишмердүүлүгүн РК жана КРнын билим берүү Министрликтери аркылуу ыңгайлаштырылган милдеттердин жардамы менен жүзөгө ашырууга болот:

-мамлекеттин, маморгандардын институттарына жана Жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарына патриоттук тарбия жана жарандуулукка агитациялоо боюнча ишенимди жогорулатуу бөлүгүндө;

-мыйзамдуулукту бекемдөө, коррупцияга каршы туру, кесипкөйлүк менен жоопкерчиликти жогорулатуу;

-РК жана КРнын элдеринин биримдигин бекемдөө, улутчулдук, ксенофобия фактыларын ачыкка чыгаруу, жарандык патриоттуулукка тарбиялоо.

Диссертациянын негизги жоболору төмөнкү жарык көргөн эмгектерде чагылдырылган:

1. Бекетаева, С.С., Педагогические условия формирования целостной модели ученического самоуправления как основа патриотического воспитания [Текст] / Бекетаева, С.С., // «Білім-Образование» Научно-педагогический журнал №3 (33) 2007

2. Бекетаева, С.С., Воспитание казахстанского патриотизма в условиях школьного ученического самоуправления [Текст] / Бекетаева, С.С., // «Қазақстан кәсіпкері-профессионал Казахстана» Научно-методический журнал №6 (61) 2008
3. Бекетаева, С.С., Теоретические основы деятельности школьного самоуправления по формированию казахстанского патриотизма [Текст] / Бекетаева, С.С., // «Білім-Образование» Научно-педагогический журнал №4 (40)2008
4. Бекетаева, С.С., Воспитание казахстанского патриотизма в условиях школьного ученического самоуправления Бекетаева, С.С., // Материалы международной научно-практической конференции «Наш общий дом –Алтай. Международное партнерство: Наука, экономика, образование, культура, туризм». Усть-Каменогорск.2008.
5. Бекетаева, С.С., Единое понимание и творческое отношение к качеству своей работы и к качеству знаний учащихся Бекетаева, С.С., // «Мектеп директоры» Научно-педагогический журнал №5,2009
6. Бекетаева, С.С., Самоуправление – решающий фактор жизнедеятельности воспитательной организации и первичных коллективов Бекетаева, С.С., // Материалы международной научно-практической конференции «Педагогические и социокинетические парадигмы тенденции развития подрастающего поколения XX1 века». Кызылорда.2009
7. Бекетаева, С.С., Исторический опыт России и Казахстана в вопросах школьного самоуправления Бекетаева, С.С., // Материалы международной научно-практической конференции «Образование и наука: Опыт и перспективы сотрудничества Казахстана и России» Семей-Казахстан , 2008, том1
8. Бекетаева, С.С., Воспитание казахстанского патриотизма в условиях школьного ученического самоуправления Бекетаева, С.С., // Материалы республиканского семинара-совещания на тему: «Казахстанская модель воспитательной работы в организациях образования Республики Казахстан» (г.Алматы, 28-29 февраля 2008 года)
9. Бекетаева, С.С., «Улан» и «Жулдыз» детские общественные организации Бекетаева, С.С., // Брошюра, выпущенная Инситутом повышения квалификации и переподготовки кадров системы образования. Протокол №17 от 26.06.2001г.
10. Бекетаева, С.С., Казахстанский и Кыргызстанский патриотизм как модели государств Центральной Азии Бекетаева, С.С., // «Известия ВУЗов Кыргызстана» Республиканский научно-теоретический журнал №2, 2016
11. Бекетаева, С.С., Политологический анализ системы патриотического воспитания в Казахстане Бекетаева, С.С., // «Наука, новые технологии и инновации Кыргызстана №2, 2016
12. Бекетаева, С.С., Деятельность школьного самоуправления по формированию нового казахстанского патриотизма Бекетаева, С.С., // «25-летие Независимости Республики Казахстан: успешное государство, успешная страна». Материалы международной научно-практической конференции(2

июня 2016г.)/ Под общей редакцией Б.Г.Аягана.- Астана: Институт истории государства, 2016.-312с.
13. Бекетаева, С.С., «Патриотизм в качестве духовного и политического понимания Родины Бекетаева, С.С., // "Высшая школа" Научно-практический журнал №24/2016.-г. Уфа
14. Бекетаева, С.С., Детское самоуправление и его влияние на формирование патриотизма Бекетаева, С.С., // Научный прогресс.март (3) 2017
Издательство «Инфинити», сотрудники ФГБОУ ВПО Башкирский государственный университет, г. Уфа
15. Бекетаева, С.С., Патриотизм и патриотическое воспитание как механизм национальной безопасности государства Бекетаева, С.С., // "Высшая школа" Научно-практический журнал №3/2017.-г. Уфа

Бекетаева Сауле Станиславовнанын «Казахстан менен Кыргызстандын патриотизм идеологиясынын калыптануу саясаты (мектептик билим берүүнүн мисалында» аттуу темада 23.00.02 – саясий институттар, процесстер жана технологиялар адистиги боюнча саясат таануу илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациясынын

Р Е З Ю М Е С И

Негизги сөздөр: Казахстан, Кыргызстан, саясат, идеология, патриотизм, патриоттук тарбиянын тыңчысы, ааламдашуу, саясий социалдашуу, жаштар, мектептик өздүк башкаруу.

Изилдөөнүн объектиси – Казахстан менен Кыргызстандын – постсоветтик мамлекеттердин патриоттук тарбиясы.

Изилдөөнүн предмети – заманбап казахстандык жана кыргызстандык патриоттук тарбия берүүнүн коомдук-саясий функционалдуулугу.

Диссертациялык иштин максаты болуп Казахстан менен Кыргызстандын патриоттуулугунун калыптануусунун багыттарына, карама-каршылыктарына, тенденцияларына, натыйжаларына болгон салыштырмалуу анализ эсептелет.

Изилдөөнүн методологиялык негизи болуп жалпы илимий жана атайын методдор эсептелет. Тарыхый, структуралык, компаративдик анализ, андан тышкары атайын функционалдык, синтез жана прогностика ж.б. методдор колдонулду.

Алынган натыйжалар жана алардын илимий жаңылыгы ал патриоттуулук идеологиясын калыптандыруу саясатын комплекстүү саясат таануучулук талдоого алуунун бирден-бир аракетинде турат. Кээ бир теоретикалык жоболорду жалпылоо, Казахстан менен Кыргызстандагы саясий социалдашуунун тыңчыларынын, бирикмелердин жана алардын Казахстандагы уюштуруучулук-укуктук формаларынын ишмердүүлүк практикасы берилди.

Колдонуу боюнча сунуштар. Иште берилген корутундулар менен практикалык сунуштамалар саясат таануу теориясы, жалпы билим берүүчүлүк мектептерде жаран таануу атайын курстарын окутууда колдонулат. Кэ бир аспектилери ЖОЖ менен мектептерде патриоттук тарбия маселеси боюнча илимий иштеп чыгууларда да пайдаланылат.

Колдонуу чөйрөсү.

-Казахстан менен Кыргызстандагы патриоттук тарбия маселелери боюнча ар кыл формадагы жана багыттагы бирикмелердин практикалык ишмердүүлүгүндө;

-аспиранттар менен магистранттардын илимий-изилдөөчүлүк ишинде.

РЕЗЮМЕ

диссертации на тему: «Политика формирования идеологии патриотизма Казахстана и Кыргызстана (на примере школьного образования)», представленной на соискание ученой степени кандидата политических наук по специальности 23.00.02- Политические институты, процессы и технологии.

Ключевые слова: Казахстан, Кыргызстан, политика, идеология, патриотизм, агент патриотического воспитания, глобализация, политическая социализация, молодежь, школьное самоуправление.

Обөект исследования – патриотическое воспитания в постсоветских государствах - Казахстане и Кыргызстане.

Предмет исследования - общественно-политическая функциональность патриотического воспитания современной казахстанской и кыргызстанской молодежи.

Цель диссертационной работы - является анализ направлений, тенденций формирования патриотизма и сравнительный анализ указанных направлений в Казахстане и Кыргызстане в контексте его функциональности.

Методологической основой исследования являются общенаучные и специальные методы. Использованы: исторический, структурный, компаративный анализ, а также специальные методы: функциональный, синтеза и прогностики и др.

Полученные результаты и их научная новизна заключается в том, что оно является одной из попыток комплексного политологического анализа политики формирования идеологии патриотизма. Представлена попытка обобщить некоторые теоретические положения, практика деятельности агентов политической социализации в Казахстане и Кыргызстане. обөединений и их организационно-правовых форм в Казахстане.

Рекомендации по использованию. Сформулированные в работе выводы и практические рекомендации могут быть использованы: в учебном процессе при преподавании теории политологии, спецкурсов граждановедения в общеобразовательных школах. Некоторые из аспектов могут быть использованы в научных разработках по проблемам патриотического воспитания в вузе и школе.

Область применения:

- в практической деятельности объединений самых различных форм и направленности по проблемам патриотического воспитания в Казахстане и Кыргызстане;
- в научно-исследовательской работе аспирантов, магистрантов.

ANNOTATION

thesis on the theme: "The policy of forming the ideology of patriotism in Kazakhstan and Kyrgyzstan (on the example of school education)", presented for the degree of candidate of political science in specialty 23.00.02- Political institutes, processes and technologies.

Key words: Kazakhstan, Kyrgyzstan, politics, ideology, patriotism, agent of patriotic education, globalization, political socialization, youth, school self-government.

The research object - the system of political education of pupils' patriotism in the conditions of student self-government in the post-Soviet countries on the example of Kazakhstan and Kyrgyzstan

The aim of the work is to analyze trends, contradictions, trends, and the results of the formation of patriotism and a comparative analysis of modern Kazakhstan and Kyrgyzstan in the context of the functionality in this area of the main agents of political socialization and the subjects of modern politics.

The theoretical and methodological basis of the dissertation research was the work of well-known foreign, Soviet and post-Soviet political scientists, philosophers, teachers, psychologists and historians. In the process of work, historical, formal-logical, systemic and comparative methods of scientific knowledge were used. The methodology of the research was based on the dialectical principles of system, universal connection, ascent from the abstract to the concrete, analysis and synthesis.

Application area. The main provisions and conclusions of the study can be used in the educational process when lecturing at courses - political science, national security, sociology, pedagogy and other humanities, including the problems of patriotism.

As well as the above experimental model as a mechanism for introducing a policy of patriotism through school self-government, it is recommended by the MoE of the RK and the KR.